

02. Mýtické kosmogonie

A night sky with the Milky Way galaxy visible over a dark, rocky landscape. The Milky Way is a bright, multi-colored band of stars and dust stretching across the sky. The landscape below is dark and rugged, with some distant lights visible on the horizon.

Přehled jmen a koncepcí

A. Homér (*Ílias*)

B. Orfické kosmogonie

C. Hésiodos (*Zrození bohů*)

D. Ferekýdés ze Syru

A. Homér: i. Texty

01.A.1:

Uprostřed znázornil zem, báň nebeskou, jakož i moře,
slunce, jež únavy nezná a měsíc v úplňku právě,
zhotovil všechny hvězdy, tu ozdobu nočního nebe,
suhvězdí Plejád a Hyad a silného Óarióna,
Medvěda, jemuž i Vůz tak často říkají lidé:
točí se na témže místě a pohlíží na Órióna,
do proudů Ókeanových jen on se nechodí koupat.

Ílias XVIII 483-89 (překlad R. Mertlík)

01.A.2:

Veletok Ókean též tam zpodobil mohutný, silný,
okolo krajního lemu, kol dokola pevného štítu.

Ílias XVIII 607-08 (překlad R. Mertlík)

B. Orfické kosmogonie: i. Texty

(α) Původ z Noci

01.B.1:

Theologie připisovaná Orfeovi, kterou zaznamenal peripatetik Eudémos (...) počátkem učinil Noc (...).

DK 1 B12 (Damaskios, De princ. 124, překlad F. Karfík v KRS, úryvek 16)

01.B.2:

[Fanés] vložil své slavné žezlo do rukou bohyně Noci, aby se jí dostalo královské hodnosti.

Proklos, In Plat. Crat., ad 396b, zl. 101 Kern (překlad F. Karfík v KRS, úryvek 19)

B. Orfické kosmogonie: i. Texty

(β) „Obvyklá“ theologie podle *Rapsodií*

01.B.3:

Takováto je tedy theologie týkající se inteligibilní oblasti v *Orfických rapsodiích*, jak je známe; filosofové ji vykládají také tak, že na místo jednoho počátku všeho kladou Chrona...

Aithér

Chronos → vejce (třpytivý plášť, mrak) → Fanés (Métis, Érikepaios)

Chaos

(...) Toto je obvyklá orfická theologie.

DK 1 B12 (Damaskios, De princ. 123, překlad F. Karfík v KRS, úryvek 21)

B. Orfické kosmogonie: i. Texty

(γ) Hierónymova a Hellanikova verze

01.B.4:

Orfická theologie známá podle Hierónyma a Hellanika (nejedná-li se ve skutečnosti o téhož autora) je následující: od počátku, jak říká, existovala voda a látka, která ztuhla v Zemi...

voda	nestárnoucí Chronos/ Héraklés	Aithér	Chaos → Vejce → netělesný bůh
látka → voda	(s Nutností a Adrásteii)	Erebos	

DK 1 B13 (Damaskios, De princ. 123bis, překlad F. Karfík v KRS, úryvek 24)

B. Orfické kosmogonie: i. Texty

(δ) Athénagorova verze (γ)

01.B.5:

... neboť voda byla podle něho počátkem všeho, z vody se usadilo bahno a z obojího se zrodila živá bytost, had s přirostlou lví hlavou a s tváří boha zvaného Héraklés a Chronos uprostřed mezi obojím. Tento Héraklés zplodil obrovské vejce, které bylo naplněno silou svého zploditele a které tlakem puklo vedví. Z jeho horní části se nakonec stal Úranos a z jeho spodku Gé; vzešel také jakýsi dvoutělý bůh. Úranos se spojil s Gé a zplodil ženské potomky Klóthó, Lachesis, Atropos...

DK 1 B13 (Athénagorás, Pro Christianis, 18, p. 20 Schwartz, překlad F. Karfík v KRS, úryvek 25)

C. Hésiodos: i. Texty

01.C.1:

Nejdříve ze všeho tedy byl Chaos, ale pak Země,
širokoprsá, to na věky bezpečné pro všechny sídlo,
pro nesmrtelné, jež temeno sněžného Olympu hostí;
v útrokách země širokých drah pak mráкотný Tartar
a pak Erós, jenž z věčných bohů je nejspanilejší,
údy oprošťuje a veškerých bohů i lidí
mysl v prsou si podmaňuje i rozšafný rozum.
Z Chaosu černá Noc a Erebos počátek vzali;
z Noci se zase narodil Aithér a Den, které v lásce
z objetí Erebu počala matka a přivedla na svět.
Země zrodila napřed jí samé podobné nebe,
Úrana plného hvězd, kol dokola aby ji halil,
aby blaženým bohům byl na věky bezpečným sídlem;
mocné pak zrodila hory, ty rozkošné příbytky bohyň,
příbytky nymf, které v roklinatých si libují horách.“

Hésiodos, *Zrození bohů* (přel. J. Nováková) 116-130

C. Hésiodos: i. Texty

01.C.2:

Hélia velikého i Selénu skvoucí a Zoru (Ἥως – bohyně úsvitu)
která svítí všechněm, i pozemšťanům, i bohům,
nesmrtelným, co na širém nebi obydlí mají,
zrodila Theia, když v lásce se spojila s Hyperionem.

Hésiodos, *Zrození bohů* (přel. J. Nováková) 371-74

D. Ferekýdés ze Syru

01.D.1:

„... neboť 'smíšení' theologové – ti, kteří neříkají všechno mytickým způsobem, jako např. Ferekýdés a někteří jiní a také mágové – pokládají plodivý princip za to nejlepší.

DK 7 A7 (Aristotelés, *Metafyzika* XIV, 4, 1091b8, překlad F. Karfík (?) v *KRS*, úryvek 41)

01.D.2:

Zas (Zeus), Kronos a Chthonie byli vždycky; Chthonie pak byla pojmenována Gé, ježto jí Zas dá zemi darem (geras).

DK 7 B1 z DL

01.D.3:

Ferekýdés učí, že jsou věčně Zas, Kronos i Země, první to tři počátky, jeden před dvěma a dva po jednom, že Kronos učinil ze svého semene oheň, vzduch a vodu... a že z těchto počátků, rozdělených do pěti slují, vzniklo jiné, čtené pokolení bohů, nazvané "paterá sluj".

A8 z Damaskia

Shrnutí a zhodnocení

- Záměr a kontext kosmogonií
 - vysvětlit viditelnou podobu celku skutečnosti
 - možná i podložit stávající náboženské představy (Hésiodos)
- Obecné motivy
 - božské bytosti či personifikované přírodní skutečnosti
 - proces biologického plození a rození (sexuální spojení či vejce) →
 - plození bohů bohy, přitom bohové reprezentují přírodní skutečnosti (Země, Nebe, Noc atd.)
 - zcela schází pokus o „fyzikální“ vysvětlení počátku kosmu

Shrnutí a zhodnocení

- Forma výkladu
 - vyprávění, antropomorfní popis vztahů mezi prvotními (nepozorovatelnými, mýtickými) skutečnostmi
 - absence snahy o dokazování či argumentaci, včetně snahy vysvětlit souvislosti a návaznosti →
 - užití alegorií a symbolického vyjadřování
- Pokrok?
 - snaha o systematizaci a ucelenost výkladu (Hésiodos)
 - explicitní konstatování věčnosti počátků (Ferekýdés)